

СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ „ИН КАЯ“: КЪМ САКРАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА НА БЕСИТЕ (На територията на съвременната община Асеновград)

Иван Дуков

Анотация: В сакралната инфраструктура на стратегия Бесике обектът Ин кая се вписва като мегалитно съоръжение с вероятна интерпретация на скално светилище, което е функционирано от късната каменно-медна епоха до края на античната епоха. Тази публикация има за цел да представи този неизследван досега топос, неговата локализация, геоморфологичните дадености на района, в които се намира, подходите, към и от него, връзките му с другите подобни обекти в този район.

При липсата на данни от археологически проучвания се налага да се използва оскъдната налична научна информация, като същевременно се направи актуално подробно описание, както на скалния масив, така и на скалните изсичания по него, които ще бъдат предмет на интерпретация по отношение на тяхната култова символика. Обектът дълго време е в сянката на събралите известност в близкото минало околни култови места – Беланташ и Караджов камък, като топоси в сакралната инфраструктура на околностите по долината на р. Мостовска Сушица.

Ключови думи: мегалит, траки, светилище, история, археология, религия, скала.

Тази публикация има за цел да представи неизследван досега топос в сакралната инфраструктура на тази част от стратегия Бесике, която днес е в административните граници на община Асеновград – Ин кая – проучванията за него, локализацията му, геоморфологичните дадености на района, в които се намира, подходите, към и от него, връзките му с другите подобни обекти в този район, разгледан в контекста на сведенията, с които разполагаме към настоящия момент.

Източниците на информация са разнообразни, но пренебрегването, на който и да е от тях, би довело до спестяване на сведения,

които след време биха намерили добра почва за възстановяване на реалния облик на обекта, от момента преди да бъде подложен на системно унищожение. Всичко събрано и описано досега, но задължително подложено на критически анализ, може да остане като сигурна база, защото ситуацията на терен е динамична и постоянно се променя, което е резултат от перманентната иманярска агресия в цялата околност.

В сакралната инфраструктура на бесите обектът Ин кая се вписва като мегалитно съоръжение с вероятна интерпретация на скално светилище, което е функционирано от късна-

та каменно-медна епоха до края на античната епоха. При липсата на каквито и да е данни от археологически проучвания, защото освен иманярски набези, от които има няколко нарратива със съмнителна достоверност, реално археологически проучвания не са правени. Обектът дълго време е в сянката на събралите известност в близкото минало Беланташ и Караджов камък, които първи са били описани, като топоси в сакралната инфраструктура на околностите по долината на р. Сушица.¹

Ин кая е бил в полезрението на участниците в Експедиция „Родопи“,² проведена в периода 1986 – 1989 г., както и в проучванията на Ив. Христов от НИМ,³ чиято същност е извън нормативната терминология и може най-достъпно да бъде определена като обход, съчетан със сондажи по усмотрение на събраната в същото време информация от местни информатори, анонимни.⁴

В данните, достигнали до нас от участниците в гореспоменатата експедиция „Родопи“ и по-специално тези от тях, които са събрани от К. Колев – уредник по онова време в РИМ-Пловдив⁵ – обектът Ин кая е описан по следния начин: „Седловидна местност на

¹ Р. МОРЕВА, Тракийски крепости по долината на р. Сушица, *Родопи*, 8 (1975), 26 – 27.

² Екземпляр от научния архив на експедицията се съхранява в ИМ-Асеновград под инв. №: ГИМА – НА – Е/13.

³ Ив. Христов, *Светилища на древните траки в Родопите: Добростан – Градище*, В. Търново, 2009, 79.

⁴ При наши посещения в района прави впечатление, че повечето от хората, които са склонни да дават сведения за обекти като този, се занимават или доскоро са се занимавали с „иманярство“, според самите тях. Също така трябва да се отбележи, че повечето от тях не си казват имената, или в редки случаи – само малкото име, но все пак истинността му не е сигурна без проверка на личен документ.

⁵ Освен няколко вестникарски статии, единственото по-обстойно експозе на н.с. Камен Колев, с което разполагаме, е: К. КОЛЕВ, Районът на с. Мостово – езически и християнски култов център. – В: *Пловдивският край – твърдина на българщината*, II, Пловдив 1987, 9 – 47 (изд. на ОК на БКП – Пловдив).

около 3 км източно от Беланташ с надморска височина 1230 м. Това скално светилище е разположено на стария голям тракийски път, наричан през османския период Арпагидик (Ечемичен проход), който през Тополовския проход свързва Горнотракийската низина с Беломорието⁶. Този път тук се пресича с друг стар тракийски път, свързващ обектите Червен, Горнослав, Орешец и Добростан, Врата и продължаващ на изток към поречието на Арда“. Сега е моментът да се отбележи, че името Ин кая, според К. Колев, означава „Пещера в камъка, Каменна пещера, Под камъка“. Според Ив. Христов преводът е „Синя скала“. Според К. Костадинов топонимът произлиза от тур. *in kaуa* и означава „пещерна скала“.⁷

След събраната информация от експедицията К. Колев посочва, че според местното население в района са „живели хора от старо време“. Той споменава, че „върху скален отломък в местността Ин кая и върху скалния масив Хайт’вия камък се намират издълбани слънчеви кръгове“. Различието в термините, използвани в цитата предполага, че авторът прави значителна разлика в ситуирането на въпросните изсичания. Вероятно слънчевите кръгове, описани по-горе, са в близост до Ин кая, а не на самия скален масив. Тяхното издирване тепърва предстои. Впрочем определеното за този обект ще бъде предмет на позадълбочено тълкуване с цел коректното му представяне и описание. В този ред на мисли, е необходимо да се подчертае, че повечето от научната информация, достигнала до нас, е непроверена от проучвателите. Например К. Колев пише, че „се споменава за каменни халки, изрязани в скалите на Ин кая, там откъдето тракийският път, идващ от топлата

⁶ М. МАДЖАРОВ, *Римски пътища в България, Принос в развитието на римската пътна система в провинциите Мизия и Тракия*, Велико Търново 2009, 288.

⁷ К. КОСТАДИНОВ (ЧЕШМЕДЖИЕВ), *Местните имена в Асеновградско*, Асеновград 1997, 216.

Беломорска област, започва да се спуска към Тополово през Тополовския проход“. Тук ясно личи един преразказ в случая на анонимно описание, за което няма нито точна локация и размери, нито дори ориентация спрямо световните посоки.

При посещението на обекта в рамките на експедиция „Родопи“ е посочено, че „в продължение на векове от скалния масив са се откъртвали огромни късове, разпиляни сега в подножието му. За нас представлява интерес един от тези късове. Има размери дължина 2,30 метра и височина 1,50 метра. Върху лицевата страна на каменния блок е издълбан с тънко длето слънчев диск с диаметър 1,10 м. Лявата част на камъка е отчупена заедно с половината от слънчевия диск. От тук скалистите очертания на Беланташ са в западна посока“. Освен размерите на посоченото изсичане и това, че то е върху огромен скален къс в подножието на обекта, който тук е определен като „скален масив“, а не като „местност“, друга информация липсва. По-надолу в текста пък обектът е „скала с равно изсечена площадка“, върху която се очертават основите на правоъгълна стражева кула с размери 6,20 на 5,80 м. Описан е градеж без спойка между камъните.

К. Колев продължава: „Както показват монетните находки (описана е колективна монетна находка на монети от гр. Парион в м. Кумгидик, близо до Ин кая – б.м.) заедно с другите археологически материали, двата стари тракийски пътя са се поддържали много добре и през време на римското владичество в нашите земи (I – IV век). Навярно и стражевата кула при Ин кая – тази седловинна местност със своето важно кръстопътно положение, имащо икономическо и стратегическо значение – е продължила своето съществуване и през римския период. Но несъмнено един малък сектор, южно от стражевата кула, послан с местен плочест камък, е от римския период. Тук открихме и

два дребни фрагмента от римска керамика.“ Това са данните, събрани при провеждането на горепосочената експедиция. Не е известна съдбата на „археологическите материали“, особено на посочената колективна монетна находка от V в. пр. Хр. Но тази информация може да помогне за изясняване връзката на Ин кая не само с обектите, които като предмет на настоящото изследване са включени в сакралната инфраструктура на този район, а и с тези в Горнотракийската низина и особено в района на Пловдив. В местности в землищата на селата Домлян, Дъбене и Крушево също са намирани колективни монетни находки на монети от гр. Парион.⁸

След близо тридесет години обектът е проучен, както се посочва в „Светилища на древните траки в Родопите“ от Ив. Христов от НИМ. Ще си позволя да цитирам целия текст за Ин кая в посочената книга: „Обектът, регистриран при обход в местността Синята скала (Ин кая), отстояща на 4 км източно от с. Врата (по пътя за Три могили), представлява висок около 6 м скален масив, доминиращ в района на т.нар. Тополовски проход. На върха на скалата се забелязват 4 скални ями с кръгла форма (диаметър около 0,30 м), служили за поставяне на дървена конструкция, която е затваряла голям естествен отвор в скалата. В посочената местност на различни нива е откривана фрагментирана тракийска керамика. Археологически разкопки не са провеждани, но цялостният вид на обекта подсказва култовия му характер.“⁹

Цитатите по-горе не са случайни. Самите те ще бъдат доказателство, че реални посещения на обекта не е имало. Това става ясно, защото цялостния облик на обекта с неговото основно описание, от което се стига и до неговото название, липсва.

⁸ К. КИСЪВ, *Тракийската култура в региона на Пловдив и течението на р. Стряма през втората половина на I хил. пр. Хр.*, София 2004, 91, Таблица №3.

⁹ Ив. ХРИСТОВ, *Светилища на древните траки*, 79.

Ин кая действително е скален масив, върху и около който има изсичания и други следи от човешка дейност. Той, подобно на Беланташ, е с издължена форма и е ориентиран североизток – югозапад с приблизителна дължина около 80 – 100 м.

Ширината в средата и югозападната част е 20 – 30 м и на североизток постепенно се стеснява до 4 – 5 м. Височината на обекта в неговата югозападна част е около и малко над 20 м от нивото на терена, а в североизточната – 10 – 15 м, но тъй като последната е разположена по-високо в наклона на билото, е с около 5 м по-висока. По отношение местоположението е дадено коректно, като само за по-голяма точност ще отбележим неговите координати по Google Maps: N 41.852889, E 25.005543. Действително в подножието има големи скални отломъци, някои от които са обработвани и оформяни, а по други има изсичания, наподобяващи улеи и дупки. По самия масив са основните белези за това, че тук има едно голямо мегалитно съоръжение с безспорно култов характер, изцяло представящ доктрината на тракийския орфизъм, според нашите съвременни представи за това учение, оформени от изследванията през последните години на редица български и чужди специалисти, част от които ще бъдат цитирани по-късно.

Влечението на древните обитатели по нашите земи към подобни естествени скални образувания в Родопите, и планините като цяло, за изпълняване на свещени обреди е още от най-дълбока древност. Оставените следи от техните сакрални практики се виждат до днес на много места, което естествено предизвиква интереса на изследователите към тях. Районът, в който се намира Ин кая, също не е останал извън погледа на специалистите, но основно е възприеман като район с основен период на обитаване през каменно-медната епоха и акцентът на наблюденията пада най-вече върху Беланташ.¹⁰ Това е така вероятно,

¹⁰ А. Радунчева, Родопската и Природопската област през прансторическата епоха, – В: *Родопика*, 1991, 13.

защото Ин кая и другите обекти тук – Къз кая, Хайдукташ,¹¹ Шилнестия камък и т.н. – не са били посетени от археолози или историци. Всъщност много от тях все още са неизвестни за научната общност и само останалите неколцина местни жители могат да дадат информация за тяхната визия преди иманярските намеси, които са повсеместни и със сигурност са променили значително облика на повечето обекти.

Подстъпът към Ин кая е сравнително полегат и не е трудно да се стигне до него. Широк горски път¹² (Обр. 1) се отклонява от чакълестия път, свързващ с. Врата и с. Три могили, на около два километра източно от разклона за Беланташ.

Скалният масив е на около 50 м в гората северно от пътя и се вижда много добре още отдалеч. Още с приближаването на обекта в неговата югозападна част има характерно скално изсичане, подобно на съоръжение, което представлява вдълбана в скалата дупка с диаметър около 5 м, в нея са продължени вдълбавания, които условно я разделят на две, почти симетрични половини, преградени от скална стеничка, която остава след отнемането на скалата в дълбочина. Отдалеч донякъде наподобява глава на сова или бухал – очите са дълбоките дупки, а човката – преградата между тях. Лявата дупка е разположена по-високо и е доста по-дълбока от дясната. Това нарушава чистия вертикал на скалната преграда и тя е с лек наклон (30 – 40°) надясно (Обр. 2). Вероятно древните създатели на тази част от мегалитното съоръжение са използвали естествен скален навес и са го дооформили до вида, в който го заварваме днес.

Логично, съгласно теологическите обосновки на изследователите на древните тра-

¹¹ Само е отбелязан между другото от Р. Морева. Виж: Р. МОРЕВА, Тракийски крепости по долината на р. Сушица, *Родопи*, 8 (1975), 27.

¹² Почти сигурно е, че това е трасето на стария Тополовски проход, т.нар. Арпагидик. – Виж: М. МАДЖАРОВ, *Римски пътища в България*, 288.

кийски религиозни идеи и практики, обобщени във формулата „тракийски орфизъм“, посоката, в която „гледа“ е на юг. Долната страна на голямата дупка е така изсечена и оформена, че може да се ходи и стои на нея, и е като площадка с ширина 1 – 1,5 м и дължина 5 м. Хоризонтална е на височина около 2 м от най-ниската част на скалата. Лявата, от двете вътрешни по-малки дупки, е издълбана, както бе отбелязано и по-горе, на около един метър по-високо от другата на височина 2,5 м от нивото на скалната площадка. Разположена е в западната „половина“ на голямата дупка. Отворът е с неправилна овална форма. Размерите са около 0,8 м височина и около 0,6 м ширина. Дълбочината е около метър в хоризонтална посока и надолу е вкопана на 0,7 м. Дясната, или разположената на изток, дупка е много по-плитка и по-скоро прилича на аркообразно вдълбаване, разположено почти симетрично на това вляво, но по-ниско и без дупката в горната част. На 1,2 м западно от голямата дупка-навес има още една дупка с размери: ширина – 0,5 м, височина – 0,7 м и дълбочина – 0,4 м, която също гледа на юг, но е конструктивно изолирана от останалата композиция. Тя е трудно достъпна от площадката в голямата дупка-навес. Въпреки това, не е невъзможно да се достигне до нея от опитен катерач. Изсичането прилича на нишите, разпространени в Източните Родопи, но е с овална форма. Наклонът на основата на дупката не позволява да се поставят предмети в нея, освен ако не се използва специално приспособление за тази цел. Над него има няколко пещерообразни всичания в отвесната скална стена с различни форми и размери (Обр. 3), а на най-високата част на този сектор има скална площадка с наклон на запад около 10 – 20°, на която има изсечени улеи.

По-големите от тях са свързани във форма подобна на буква „Ч“ (или „Ц“ с издължена долна част) от кирилицата с размери: дължина 7 м и ширина 4 м, като към тях се съединя-

ват и други по-къси улеи. Ширината на самите улеи е около 0,3 м, а дълбочината – 0,2 м. прави впечатление, че липсва овалността, характерна за подобни изсичания от други обекти. Тук улеите се засрещат под прав или лек остър ъгъл. (Обр. 4) Тази зигзагообразност напомня на свастика, но в примитивен вариант. В периферията на скалата има изсичания, наподобяващи легенчета с конкавни дъна, от които също има улеи, стигащи до големите, посочени по-горе.

Продължавайки обиколката на скалата в нейното южно подножие, на североизток се натъкваме на няколко големи иманярски изкопа източно в гората, някои от които с размери по 2/1,5 м и дълбочина до 0,5 м, но без наличие на никакви фрагменти от керамични съдове или други археологически сигнали, които да позволят дори и приблизително датиране на обекта по пръстта от нарушените стратиграфски пластове при изкопите.

Условно този скален масив може да се раздели на две части, които са почти равни една на друга: североизточна и югозападна. Между тях има негативен участък от терена, който ги отделя. В този сектор има утробообразно изсичане, което гледа на юг. Широко е 0,2 м, високо – 0,4 м и дълбоко – 0,8 м (Обр. 5а, 5б).

На много места в основата на скалата има дупки, подобни на малки пещери. А по самата скала има изсичания, напомнящи скалните ниши от Източните Родопи, но разположени хоризонтално и с овална или кръгла форма (Обр. 6).

Също така, навсякъде около скалния масив има разпилени големи каменни блокове (Обр. 7а, 7б). Повечето от тях приличат на квадрати със загладени стени и форма на паралелепипед. Размерите им са различни, като някои достигат до дебелина – 1 м, височина – 2 м и дължина – 12 м.

За установяване на тяхното предназначение са необходими задълбочени археологи-

чески проучвания, геофизическо заснемане и други интердисциплинарни методи. Голяма е вероятността те да са били подредени в суперструкция, образуваща мегалитно архитектурно съоръжение или сграда, но още в миналото да са съборени или самосрутени.

Североизточният сектор на Ин кая представлява сложна мегалитна конструкция. Нейното коректно и подробно представяне е от изключителна важност, защото до голяма степен чрез оформянето на това скално съоръжение древните му създатели са кодирани в материята своята духовна доктрина, която днес е обозначена като тракийска религия. Тук височината на скалата е около 10 м, а наклонът на изток е почти 45°. Издялана е нейната източна част. Вероятно, съдейки по посочения наклон, е използван естествен скален навес, но днес това е само догадка. Направени са три отвора, всеки от които има различна форма и размери. В най-ниската и най-вътрешната част има полукръгъл отвор с височина 1 м и ширина в основата 4 м. Има лунообразна форма. Контурът напомня на разлата могила или слънце в най-ранна фаза на изгрева на около ¼ от разкриването на слънчевия диск. В северния край има иманярски изкоп. Находки на повърхността няма.

На 2 м над горния край на този отвор, или на 3 м от повърхността, започва начало на друг, чиято форма е на почти правилен кръг с диаметър около 3 м. Пред и под него има менхироподобен скален отломък, който също е бил обект на иманярски занимания и е подкопан от всички страни в основата си. Сега е килнат на север под наклон 45°. Долната му половина е с цилиндрична форма с диаметър 1,5 м, а горната е скосен пресечен конус. Височината му е приблизително 2 м, като е възможно при ровенето в основата му да е хлътнал в изкопите. Намира се на 3,5 м източно от ниския полукръгъл отвор, описан по-горе. Третият отвор на скалното съоръжение се намира най-отгоре над останалите два. Има почти трапе-

цовидна форма с размери: дължина на късата източна основа 3 м, на дългата западна – 5 м и ширината между тях е 1,5 м. По дължината си е ориентиран север-юг. Разположен е над скалната връзка между полукръглия и кръглия отвор. Наблюдаваната мегалитна конструкция може да бъде описана и като един вид пещера с три входа. Само за по-голяма образност бихме използвали съвременни битово-архитектурни понятия, или по-скоро термини, като предварително уточняваме, че се дистанцираме от интерпретацията на възможната скрита символика в тях. Ако приемем най-ниския, подобен на разтегната арка, отвор за врата, средния – кръглия – за прозорец, то най-горният, трапецовидният, е на мястото на комина, в тавана на пространството подобно на малка пещера. (Обр. 8) Ситуирането на всички горепосочени компоненти във вертикал точно един над друг и тяхната геометрична изразителност, водят до заключението, че култовият характер на обекта не подлежи на съмнение.

Това е само опит да се опише пространствено разположението на горепосочените скални изсичания в североизточния сектор на Ин кая. Дълбочината от „входа“, т.е. разположеният най-ниско полукръгъл отвор, до най-вътрешната част на пещерата, който е в най-западната и дълбока част на нейното засводяване, е около 5 м. Най-високата точка на скалата, както бе посочено, е на 10 м от земната повърхност и около 8 м над най-високата точка на килнатия подкопан менхироподобен скален къс. Погледнато отгоре съоръжението прилича на две долепени една до друга скални плочи с дебелина между един и два метра, с наклон почти 45° на изток, като в източната от тях са издялани полукръглият и кръглият отвор, а горе при опирането между двете е оформен високият, правоъгълен/трапецовиден отвор „на тавана“ на вътрешната част на закритото пространство в скалата (Обр. 9).

При поглед отгоре се вижда, че скалната маса, която отделя най-ниско разположения

полукръгъл от кръглия отвор, е под западната част на най-високия и прилича на скална греда, която свързва северната с южната стена на засводеното пространство. На изток от нея пространството се разширява и се излиза на открито, а на запад – се свива и се събира до най-ниската и най-вътрешната си част. Тук може да се предположи сливане на откритото и закритото сакрално пространство.¹³

Западната и северната част на съоръжението са с натрупани почвени напластявания, дървета и горска растителност, така че засега не е ясно дали тук има архитектурни елементи, които да са в конструктивна връзка с описаното дотук. След провеждането на археологически проучвания на този обект ще се изяснят голяма част от хипотетичните постановки, възникнали при този опит за предварителна интерпретация. Но трябва да се подчертае, че сакралността, която откровено се самопредставя тук, ще бъде в основата на материалната визия за архитектурно представяне на духовната доктрина на тракийската жреческа прослойка.

Космогонията и степените на развитие, според утвърдените от траколозите до този момент митологически представи на древните траки в орфико-дионисиевите им религиозни вярвания, се разкриват в своето естествено единство в този сектор на скалното светилище. Внушението за андрогина, което е представено чрез семантичното сближаване на хтоничните и ураническо-соларните начала в хармонична ансамблова и едновременно монолитна композиция, е много силно. Отделеността на менхироподобния скален къс като еманация на итифалическото присъствие и ситуирането му в центъра на мястото, подобно на площадка, на изток пред полукръглия нисък отвор и под кръглия отвор над него, също

¹³ К. РАБАДЖИЕВ, Богът в свещеното пространство (Размисли върху гръцкия модел за общуване с боговете) – In: *Studia in honorem Prof. Zl. Gocheva, Enoxi XII* (2004), № 1/2, 65 – 84.

едва ли е случайно при отчетливия порядък на елементите в сакралното пространство на обекта. Чрез него се запълва пълнотата и се постига целостта на митологическата религиозна орфическа визия за вселената, отделните ѝ елементи и тяхната връзка, предполагащи уреждането на света в десет степени.

При първоначален опит за прочит на скритата семантика, кодирана от древните проектантите и създатели на това съоръжение, представена в тази част на скалния масив, може да се направят следните предположения:

Чрез оформянето на най-ниския отвор с полукръгла форма, от където се влиза и най-навътре в издълбаното пространство, се визуализира, вероятно и не само, присъствието на хтоничното начало, най-често назовавано чрез словесната формула „Великата Богиня-майка“. Луноподобната форма, близостта до земята и влагата в недрата на скалата са безспорни нейни еманации, представящи я като самозавършена свършена монада, първоначалното състояние на вселената в покой, което е първата степен, според учението на тракийския орфизъм. Оставената скална маса над този отвор е втората и третата степени, при които Богинята-майка самозачева и износва своя син. Тук хтоничността продължава да доминира в конструктивния план на съоръжението, което е напълно в съгласие с доктрината. По-ниската част на този сектор е по-грубо оформена и почти не личи да следва профила на долния отвор, а по-високата част – следва профила на горния и наподобява вдълбаване на окръжност около вписан кръг – основният елемент, представящ следващата степен на световната уредба.

Кръглият отвор, разположен на два метра по-горе, е олицетворението на нейния син – Слънцето. Поставянето на соларната форма във вертикална позиция ясно подсказва следващите две степени на раждането и възвисяването на хоризонта на Сина – Слънце в развитието на света според орфико-диони-

сиевите представи на жреческото съсловие на древните траки. Единността и неделимостта на Сина са в контраст с множествеността и разнообразието на Богинята. В композиционно отношение няма противопоставяне, а по-скоро допълване чрез разликите, залегнали в посланието на символите. Внушението за появата и възхода на светло начало е подсилено от мащаба на отвора, който, както бе споменато по-горе, е с диаметър 3 м и с наклон на изток около 45°, и по този начин се създава усещането, че това изсичане обладава пространството пред и под себе си. Въпреки соларността на отвора, мястото му в сенческата част на скалната плоскост води и до хтонична семантична натовареност, което напълно се покрива с митологическите послания в литературната елинска традиция за Загрей, представяща неписмената, устна религиозна тракийска идеология, при която персонификацията и назоваването на божествената сила са отстъпили пред нейната анонимност.¹⁴

По-нагоре отново има оставена скална маса, в която се очаква да е изразена шестата степен на възмъжаване и укрепване на Сина, стигайки до седмата – свещеният брак с Богинята-майка, която е изразена чрез срещата на слънчевите лъчи на вече издигнатото в небето светило с най-високата източна част на наклонената скална стена, където има тясна и дълга, но сравнително добре заравнена площадка.

Следвайки интерпретацията на този сектор от светилището през призмата на орфизма, стигаме до заключението, че след хиерогамията следва осмата степен – раждането на Сина на Сина. Неговият израз тук се намира в трапецовидния отвор, гледащ директно нагоре към небето, оформен над останалите, описани по-горе, до кулминацията на тази част от скалния навес.

Пространството, подобно на площадка (Обр. 10), разположена около и малко над този

¹⁴ Ал. Фол, *Тракийският Дионис – Загрей*, София 1991, 24.

отвор, би могло да се свърже с деветата степен, при която, след ред подвизи и изпитания, Сина на Сина получава от Майка си правото да владее света и процесите в него. Справедливостта на неговата власт е гарантирана, както от неговия произход, така и от качествата, придобити за успешното преминаване през лабиринта от трудности, т.е. след разкриване на натрупаните мъдрост и сила при инициацията.

Кулминацията на скалата, намираща се на около 10 м южно над съоръжението и гледаща на изток, е подходяща за завършващата десета степен – хиерогамията на Сина на Сина с Великата Богиня – Майка.

Внушението за цикличността на времето, характерна за древните религиозни представи на траките, или по-скоро – за един вид безвремие, е много силно в тази част на скалния масив.

Последователното редуване във вертикална посока на пълнота (скалната маса) и празнота (отворите) дава и един поглед в негатив, при който проекцията е обратна на материалното послание на съоръжението – хтоничността (непрекъснатите участъци в скалата, като продължение на земята, първообраз на Богинята – Майка) представя непрекъснатост, правота, соларност, и обратното – отворите (независимо от тяхното положение и форма), въпреки своята прекъснатост и семантична натовареност при сравнението с утробата, могат да се възприемат като пътя на светлината, тъждествена с ураническите сили. Тази мистериална двойственост, скрита зад единната същност на божествените сили, много напомня източния символ за Великия предел и отношенията между силите Ин и Ян, при който в ядрото/началото на едната стихия е нейната противоположност/различност. Преплитането на означенията, посочени по-горе, което напомня заключеното послание на мъдростта в кадуцей, води до пълно завършване на цикъла на енергията в природата, при който силната и слабата, суха-

та и мократа, мъжката и женската, светлата и тъмната страна си сменят местата в спиралата на своето развитие, обикновено представяно във вертикална посока. Вертикалът е към небето. Погледнато през тази призма се вижда, че в своя апогей силата е най-уязвима – Загрей като Бик (най-силната и агресивна форма на превъплъщение) е разкъсан от титаните¹⁵ – и след това следва постепенното развитие на нейната противоположност или различност.

Този сектор на Ин кая със сигурност може и трябва да бъде интерпретиран и от други гледни точки¹⁶ и то не само една,¹⁷ но този опит е наложителен,¹⁸ за да може представянето на обекта да не се възприема само като туристическо описание, каквото би било поради липсата на археологически разкопки и находките от тях. Научността предполага

¹⁵ Ал. Фол, *Тракийският Дионис – Загрей*, 96.

¹⁶ По отношение на приликата в доктрините за космогонията и уредбата на света между повечето древни учения и доктрини, напълно удачно може обектът да се интерпретира и през призмата на И-дзин (Книга на промените), в която почти по същия начин се описва възникването и развитието на мирозданието и неговите промени. Виж: Ю. К. Щуцкий, *Китайская классическая „Книга перемен“*, Москва 1993, 7.

¹⁷ В „Дао Дъ Дзин“ също се наблюдава същото сходство в космогоничните представи, залегнали в основата на световното развитие. Виж: Л. Димитров, Лао Дзъ, *„Дао Дъ Дзин“*, София 1967, 3 – 7.

¹⁸ Прави впечатление, че при горепосочените доктрини е задължително неназоваването на първоначалата на световната хармония. Това е в пълно съгласие с анонимността и загадъчността на Орфико-Дионисиевите мистериално провеждани тайнства, при които анонимността на свещените сили и начала е задължителна и принизяването им в думи (при говор – фонемни в материята на ефира), а особено в графемни или цял текст (в материята – чрез изписване на каквото и да е носител) е равнозначна на тяхното оскверняване. Виж: Д. Попов, *Тракийската религия*, София 2014; Ал. Фол, *Тракийският орфизъм*, София 1986; Ал. Фол, *Тракийският Дионис – Загрей*; Ал. Фол, *Тракийският Дионис – Сабазий*, София 1994. Сходства с това учение, като мълчанието, отделянето в скалисти планински места и др., може да се намерят и в исихазма, както и в други религиозни доктрини.

поне теоретическата обосновка на погледа на изследователя, чрез която от една страна би се съхранил обликът на сакралния топос към момента, дори и на хартия, а от друга – би се провокирала процедура за интереса към неговото задължително цялостно археологическо проучване.

Появата на закритото храмово пространство по нашите земи, според Ал. Фол, е в началото на елинистическата епоха. Като той основно визира изкуствените вдълбавания в скала, подобни на малки пещери. Ако приемем, че тук има съоръжение със сакрализация на закритото пространство, то определянето на времето на неговото дооформяне би могла да бъде някъде към края на 4 и началото на 3 век пр.Хр. Въпреки че неговото първоначално възникване, ако се съди по това на обектите в близкия район, вероятно е доста по-рано – през каменно-медната епоха.¹⁹ Както бе споменато, кулминацията на скалата се намира на около 10 м южно над гореописаните съоръжения и на 20 м над земната повърхност.

Целият скален комплекс, наричан с различни термини – масив, местност, скала и т.н., би трябвало да се разглежда не само като отделен сакрален топос и предполагаем самозавършен пълен материален израз на вярванията на древните траки, а основно като елемент в сакралната инфраструктура на този родопски район, включваща обектите в северните склонове на Родопите, по-близки от които са Беланташ, Хайдукташ, Караджов камък, манастира Кръстова гора, Момин камък, Шилнестият връх, Питвото, Драгавица, могилиите до махала Кабата при с. Врата, мегалитните съоръжения около с. Жълт камък и тези до с. Ночево, Душка и Йончево (макар последните три да са извън съвременните административни граници на община Асеновград).

¹⁹ А. Радунчева, Родопската и Природопската област, 13; Б. Бориславов, М. Христов, В. Ханджийска-Янкулова, Скално светилище в м. Беланташ, с. Врата, община Асеновград, обл. Пловдив, - В: *АОР* 2015, София 2016, 194.

Обр. 1. Подстъпът към Ин кая.

Обр. 2. Скално изсичане в южния сектор.

Обр. 3. Изсичания и улеи в южния сектор.

Обр. 4. Улеи на върха на югозападната част на скалния масив.

Обр. 5 а, б. Утробообразно изсичане.

Обр. 6. Изсичания, напомнящи скалните ниши от Източните Родопи.

Обр. 7а. Големи каменни блокове.

Обр. 76. Големи каменни блокове.

Обр. 8. Мегалитно съоръжение в североизточния сектор.

Обр. 9. Отворът над скалното съоръжение.

Обр. 10. Площадката с отвор в североизточния сектор.

ROCK SANCTUARY „IN KAYA“: TO THE BESSIE‘S SACRAL INFRASTRUCTURE (On the territory of the modern municipality of Asenovgrad)

Ivan Dukov

Abstract: *In the sacred infrastructure of the Bessie strategy, the Inn Kaya fits as a megalithic facility with a possible interpretation of a rock sanctuary, which functioned from the late Stone-Copper Age to the end of the Ancient. This publication aims to present this unexplored topos, its localization, the geomorphological features of the area in which it is located, the approaches to and from it, its links with other similar objects in this area, considered in the context of the information we have currently.*

In the absence of any data from archaeological studies, it is necessary to use the scarce available scientific information gathered so far, while making an up-to-date detailed description of both the rock mass and the rock cuts that will be the subject of interpretation of their cult symbolism. The site has long been in the shadow of the celebrity gathered in the recent past, Belantash and Karadjov stone, which were first described as topos in the sacred infrastructure of the Mostovska Sushitsa river valley.

Key words: *megalith, thracians, sanctuary, history, archeology, religion, rock.*